

**ТРАКИЙСКАТА ДРЕВНОСТ:
технологични и генетични изследвания,
история и нематериално наследство**

*Сборникът представя изследвания на учени
от Българската академия на науките,
извършени по общоакадемичния проект
„Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности,
цивилизационни взаимодействия и наследство от древността“,
щедро финансиран от г-н ПЕТЪР МАНДЖУКОВ.*

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

**ТРАКИЙСКАТА ДРЕВНОСТ:
технологични и генетични изследвания,
история и нематериално наследство**

Сборник в чест на 75-годишнината
на ПЕТЪР МАНДЖУКОВ

Под редакцията на
чл.-кор. ВАСИЛ НИКОЛОВ

София • 2017

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

Съставител и научен редактор чл.-кор. ВАСИЛ НИКОЛОВ

На корицата: *Тракийското ямно светилище край с. Малко Тръново, Чирпанско, по време на проучванията. Самолетна снимка.*

- © Българска академия на науките, 2017
- © Васил Атанасов Николов, съставител, 2017
- © Константин Атанасов Жеков, художник на корицата, 2017
- © Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2017

ISBN 978-954-322-913-0

Съдържание

Предговор / 7

Калаят – загадката в бронзовите предмети от некропола при Балей, Видинско – Таня Христова, Георги Иванов, Цветина Доброволска, Иван Кръстев, Георги Авдеев, Богдан Рангелов, Красимир Костов, Геновева Атанасова, Камелия Калчевска, Вани Танкова, Кирил Благоев, Галина Малчева, Маргарита Грозева, Василка Стефлекова, Радостина Стоянова / 9

Рентгеноструктурен анализ на калъпи за отливане на бронзови предмети от късната бронзова епоха, намерени в България – Любен Лещаков, Георги Авдеев, Радостина Атанасова / 20

Изследване на бронзови археологически предмети от късната бронзова епоха и ранната желязна епоха с лазерно индуцирана плазма (LIBS) – Вани Танкова, Галина Малчева, Кирил Благоев, Любен Лещаков / 28

Генетичен анализ на антропологичен материал от могилен некропол при Стамболово, Хасковско – Гюлнас Джебир, Мария Петрова, Петър Христов, Георги Радославов, Виктория Русева, Георги Нехризов, Ива Угринова / 33

Технологични характеристики на метални предмети от депозит на майстор занаятчия от тракийското ямно светилище при Малко Тръново, Чирпанско: археология и археометрия – Милена Тонкова, Петя Пенкова, Иван Кръстев, Цветина Доброволска, Богдан Рангелов, Камелия Калчевска, Галина Малчева, Вани Танкова, Радостина Стоянова / 52

Температури на изпичане на керамични съдове от желязната епоха от скален комплекс Глухите камъни – Диана Йорданова, Нели Йорданова, Деян Лесигярски, Мария Костадинова-Аврамова, Георги Нехризов / 73

Сравнителен анализ на пигменти, пигментирани мазилки и строителни материали, използвани при изграждането на тракийски култови съоръжения – Георги Нехризов, Георги Авдеев, Евгения Тарасова, Михаил Тарасов, Росица Титоренкова, Надя Петрова, Бистра Стамболийска, Марин Рогожеров, Деница Янчева, Росица Кукева, Павел Марков, Диана Нихтянова, Цветан Димитров, Радостина Стоянова / 84

Интердисциплинен подход за изследване на музейни експонати – Камелия Калчевска, Цветина Доброволска, Иван Кръстев, Красимир Костов, Геновева Атанасова / 101

Конете от потъналото праисторическо селище Урдовиза край Китен – между най-древните домашни коне – Николай Спасов, Латинка Христова, Николай Илиев / 105

Типология на тракийските коне според остеологичния анализ на скелетни останки и изображения от античната епоха – Николай Спасов, Николай Илиев, Латинка Христова, Васил Иванов / 109

Генетичен анализ на останки от тракийски коне от археологически обекти – Рюичи Масуда, Йошинори Нишита, Николай Спасов / 118

Сравнителен генетичен анализ на съвременни и на диви коне от епохата на неолита и ранната бронзова епоха в българските земи – Гюлнас Джебир, Искра Янкова, Даниела Сиракова, Мария Петрова, Петър Христов, Георги Радославов, Латинка Христова, Николай Спасов / 120

Селищни структури в Древна Тракия през късната желязна епоха – Петър Балабанов / 125

Царете на траките одрисци в Европейския Югоизток – Калин Порожанов / 137

Под знака на Слънцето – Мая Аврамова / 143

Пейзаж и вяра – Валерия Фол / 149

Маската на Борей: Древна Тракия и траките като модел на другостта и другия в староатическия театър – Ваня Лозанова-Станчева / 158

Авлосът – находки, изображения, контекст – Ружа Нейкова / 167

Тракия и Египет в епохата на елинизма – Весела Атанасова / 179

Език и етническа идентичност при траките през римската епоха и Късната античност – Светлана Янакиева / 185

Следи от тракийския език в българската ономастика – Анна Чолева-Димитрова, Мая Влахова-Ангелова, Красимир Коилов / 191

Скалноизсечените обекти в Родопите, отразени в колективните традиционни представи на местното население – Камен Дончев / 201

Нишки във времето, или за паметта на местата (Наследството от древността в традиционната и съвременната култура) – Валентина Ганева-Райчева / 215

Свещени места и културно наследство във фолклорната култура на Велинград – Цветелина Димитрова / 233

Светилището в Долно Дряново – връзка между светове и култури – Албена Георгиева / 242

Тракийското наследство в района на гр. Сандански като ресурс за развитието на културен туризъм: случаят Склаве – Валентина Васева / 251

„Говорещият с животни“ – фолклорно-митологични черти в образа на пастира – Цветелина Димитрова / 262

(Ре)конструиране на „древно“ наследство – сблъсък на история, легенди и пророчества – Виолета Периклиева, Петко Христов / 266

Пътешествие „назад във времето“ за среща с „кукерите дервиши“ – Велислав Алтънов / 274

Чипровският килим: постланият път към Бога – Анита Комитска / 283

Реконструкции на тракийското наследство в етнологична перспектива – Евгения Троева / 290

Културното наследство на траките в символиката на Тракийски университет, Стара Загора – Милена Маринова / 305

Провадия-Солницата: сол, хора, крепости и хронология – Васил Николов / 311

Предговор

Общоакадемичният проект „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от древността“ има за цел да динамизира интердисциплинните изследвания на материалното и нематериалното културно наследство от късната праистория и тракийската цивилизация, като максимално използва научния и технологичния капацитет на институтите и лабораториите на БАН. През първите две години на реализирането му в него участваха повече от 90 утвърдени и млади учени, специалисти и докторанти от 18 института и лаборатории на Българската академия на науките. Проектът позволи многостранно вътрешноакадемично сътрудничество между разнородни научни направления в полето на културно-историческото наследство; досега в България не е създавана и не е работила такава обхватна и ползотворна научна кооперация. Проектът включва осем основни тематични направления, които досега са реализирани в различна степен – някои приключиха с предвидените теренни и лабораторни изследвания, както и с подготовката на първите обобщителни публикации, в друга малка част работата продължава по обобщаването на резултатите и написване на съответните публикации.

Голямата част от историческите изследвания по проекта са вече публикувани на чужди езици в том 21 на годишника *Thracia* на Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол“. Настоящи-

ят сборник включва близо три дузини научни статии на български език, които представляват основната част на изследователските резултати по проекта. Ще следва още един, вероятно по-малък по обем сборник, който ще представи останалите изследвания. Всички тези публикации създават богата представа за ползотворността на проекта по отношение на изследване на културното наследство на тракийската древност, но техните автори ще продължат да представят по-подробно и в детайли своите заключения в други престижни български и чужди издания, позовавайки се на работата си по този проект.

Общоакадемичният проект „Траките...“ възниква по идея на акад. Антон Дончев и е реализиран благодарение на щедрото целево дарение на БАН от г-н Петър Манджуков. Затова и авторите в настоящия обемен сборник от статии го посвещават с уважение на 75-годишнината на дарителя, отбелязана на 2 юни 2017 г. Значителната по обем работа по началната организация на проекта е извършена от чл.-кор. Светлана Куюмджиева и проф. Валерия Фол с подкрепата и съдействието на акад. Стефан Воденичаров – председател на Българската академия на науките.

Сборникът съдържа 33 статии от общо 72 автори. Изследванията са групирани в четири дяла.

Първият съдържа осем статии с резултати от изследвания в лабораторни условия. Преобладават тези, които са посветени на проучване на метални археологически находки

или калъпи за отливането им – от късната бронзова епоха до Късната античност. Други се отнасят до изследване на температурата на изпичане на керамични съдове от желязната епоха, пигменти и материали от тракийски обредни съоръжения, както и генетични изследвания на човешки скелетни останки с оглед търсене на родство.

Вторият е посветен на археозоологични изследвания на конски костни останки от ранната бронзова епоха и от тракийската древност. Конете са важен елемент от древната култура, което определя и значимостта на тези четири публикации. Още повече, в една от статиите са представени и новополучени радиовъглеродни дати на извадени при подводни проучвания конски кости, които в резултат на това датирани са отнесени към ранната бронзова епоха.

5.12.2017 г.
София

Третият дял включва осем разностранни археологически и исторически изследвания на тракийската култура през желязната епоха, римската епоха и Късната античност, както и на взаимодействията ѝ със съседни региони – Гърция и Египет. Една от публикациите визира слънчевия култ в късната праистория.

Четвъртият дял разглежда многоаспектното тракийско културно наследство в съвременността – език, фолклор, материална култура, обредни места и обредност, символика и др. Дванайсетте публикации са резултат на теренни изследвания, което ги прави особено интересни и ценни.

Сборникът завършва със статия за някои аспекти от изследването на станалия световноизвестен праисторически паметник Провадия-Солницата и на неговото радиовъглеродно датирани.

*Чл.-кор. Васил Николов, зам.-председател на БАН,
ръководител на общоакадемичния проект „Траките...“*

ТРАКИЙСКАТА ДРЕВНОСТ:
технологични и генетични изследвания,
история и нематериално наследство

Сборник в чест на 75-годишнината
на ПЕТЪР МАНДЖУКОВ

Българска
Първо издание

Съставител и научен редактор *чл.-кор. Васил Николов*

Редактор *Албена Накева*
Художник на корицата *Константин Жеков*
Графичен дизайнер *Даниела Василева*

Формат 70 × 100/8   Печатни коли 40

www.baspress.com

ISBN 978-954-322-913-0